

значенням дивергенції відносно фрагмента гена *env* українських ізолятів ВЛ ВРХ характеризуються відповідні послідовності провірусної ДНК ВЛ ВРХ, який циркулює у країнах західної півкулі. При цьому рівень дивергенції обраного фрагмента послідовностей гена *env* ВЛ ВРХ для ізолятів AF399704 та AY078387 сягає 1,65 %, перевищуючи цей показник для європейських ізолятів майже у два рази, що свідчить про більш високий рівень гомології відповідних послідовностей. Але в цілому отримані результати підтверджують дані про те, що ген *env* ВЛ ВРХ є високо консервативним, його первинна структура не перетерплює в залежності від ареалу розповсюдження збудника значимих змін.

Для встановлення первинної структури фрагментів геномного матеріалу ВЛ ВРХ шляхом секвенування до Національного ветеринарного дослідного інституту (м. Пулава, Польща) були передані зразки провірусної ДНК, екстрагованої з периферичної крові ВРХ, ізолятів вірусу лейкозу великої рогатої худоби, що циркулює в господарствах різних географічних регіонів України. Було проведено секвенування фрагментів гена *env* різної довжини – 747 та 444 п.н., отриманих шляхом ампліфікації з різними наборами праймерів для десяти ізолятів ВЛ ВРХ.

Наступне множинне вирівнювання секвенованих послідовностей та їх порівняння продемонстрували повну гомологію отриманих фрагментів гена *env* провірусної ДНК ВЛ ВРХ, екстрагованої з периферичної крові тварин з господарств різних географічних регіонів України, за винятком ізоляту вірусу ВРХ, що циркулював у господарствах АР Крим. У послідовності гена *env* провірусної ДНК збудника лейкозу цього регіону спостерігалася мутація G→T у позиціях 43 та 488, рівень дивергенції становив лише 0,27 %. Згідно з концепцією «молекулярного годинника» білки мають характерну та постійну швидкість еволюції, яка відрізняється для різних біологічних видів та визначається мутаціями, що відбуваються у відповідних кодуючих генах та накопичуються від початку дивергенції. Мутації, які були виявлені для гена *env* провірусної ДНК ВЛ ВРХ, що циркулював у господарствах АР Крим, не є значущими для структурно-функціональної організації відповідного білка (рис. 3).

Висновки. 1. Тваринництво України на завершальному етапі оздоровлення від лейкозу великої рогатої худоби, проте наявність поодиноких випадків виявлення інфікованих вірусом лейкозу тварин в обмеженій чисельності господарств різного підпорядкування без належного проведення в останніх протиепізоотичних заходів становить реальну загрозу рецидиву епізоотії захворювання в раніше оздоровлених зонах.

2. Аналіз отриманих результатів свідчить про те, що первинна структура гена *env* ВЛ ВРХ не демонструє значних змін у залежності від географічного регіону та дозволяє припустити, що ізоляти ВЛ ВРХ, які циркулюють в Україні, належать до одного кластера при топологічному розподілі відповідних ізолятів, отриманих у різних країнах, проявляючи на дендрограмі філогенетичну однорідність.

Список літератури

1. Научные основы профилактики и борьбы с лейкозом крупного рогатого скота [Текст] / М.И. Гулюкин [и др.] // Тр.ВНИИЭВ им. Я.П. Коваленко. – М., 1999. – Т.72. – С.38–47. 2. О распространении лейкоза крупного рогатого скота [Текст] / М.И. Гулюкин [и др.] // Ветеринария с.-х. животных. – 2006. – № 7. – С. 8–9. 3. Идентификация и классификация изолятов вируса лейкоза крупного рогатого скота России и Украины на основе анализа изменчивости вирусного гена *pol* [Текст] / М.Н. Рузина [и др.] // Генетика. – 2012. – Т. 48, № 7. – С. 855–862. 4. Bovine leukemia virus can be classified into seven genotypes: evidence for the existence of two novel clades [Text] / S.M. Rodriguez [et. al.] // J. Gen.Virol. – 2009. – Vol. 90. – P. 2788–2797.

STUDY OF EPIZOOTIC SITUATION ON BOVINE LEUKOSIS AND GENETIC VARIATIONS OF THE PATHOGEN IN DIFFERENT GEOGRAPHIC ZONES OF UKRAINE

Gorbatenko S.K., Gerilovich A.P., Shapovalova O.V., Korneykov A.N.

National Scientific Centre «Institute of Experimental and Clinical Veterinary Medicine», Kharkiv

Sulimova G.E.

Vavilov Institute of General Genetics, RA of Sciences, Moscow, Russia

*The analysis of the epidemiological situation of bovine leukemia in Ukraine over the last 14 years has been conducted. The sequences of the leukemia virus *env* gene circulating in different geographic zones of Ukraine has been examined. There was shown sporadic detection of leukemia virus-infected animals in a limited number of farms at final stage of leucosis eradication are observed. The primary structure of the BLV *env* gene does not differ significantly depending on the geographical region.*

УДК 616.98:578.828.11-616-084

ЛЕЙКОЗ ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ. ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Горбатенко С.К., Шаповалова О.В.

Національний науковий центр «Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини», м. Харків

Провідна наукова установа – Національний науковий центр «Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини» відмічає 90-річний ювілей. Це привід для узагальнення значних позитивних зрушень у розвитку різноманітних напрямків ветеринарної науки, що культивовані в стінах вищезначеної установи. Лабораторія вивчення лейкозу з моменту започаткування (1968 рік) займає за терміном свого існування, як самостійний науковий підрозділ, вдвічі коротший від ювілейної дати період, хоч внесок науковців лабораторії у вивчення питань лейкозології, розробки та впровадження засобів ірадикації захворювання в тваринництві України досить вагомий. В Україні лейкоз великої рогатої худоби вперше діагностовано ще у 1955 році саме в тваринницьких господарствах Харківської області. Пізніше захворювання набуло поширення та рееструвалось практично в кожному регіоні. Основу діагностичних досліджень складала на той час методологія патологоанатомічного та гістологічного напрямку. Саме тому провідну роль у вивченні захворювання на перших етапах займали наукові дослідження фахівців з патоморфології УНДІЕВ Краснікова Г.А., Язикової К.М., Журавльова В.М..

Вивченню ж лейкозів та інших гемобластозів людини та тварин вчені усього світу приділяли увагу ще з середини XIX сторіччя, коли як самостійну нозологічну одиницю поняття про лейкоз (лейкемію) вперше вніс у літературу Р. Вірхов. На початку XX сторіччя лейкоз тварин набув поширення майже в усіх країнах світу, особливо в зонах інтенсивно розвиненого тваринництва. Майже протягом століття вчені багатьох країн світу проводили дослідження з вивчення етіології та патогенезу лейкозу. Піддавався вивченню та аналізу значний перелік припущень, на підставі яких формувались теорії виникнення та прояву лейкемічних захворювань. Саме зважаючи на важливу роль захворювання, яке займало майже провідну роль у питаннях розповсюдження та економічних збитків, керівництвом УНДІЕВ прийнято рішення про організацію в структурі інституту спеціалізованої лабораторії з вивчення лейкозів сільськогосподарських тварин і птиці. Очолити створену нову лабораторію доручено кандидату ветеринарних наук Шикову О.Т. До лабораторії залучено колектив науковців – кандидата ветеринарних наук Бабкіна А.Ф., кандидата біологічних наук Лутохіна С.І., ветеринарного лікаря, спеціалізованого на гематологічних дослідженнях, Андрус Н.І.. Частина науковців лабораторії, а саме Шиков О.Т., Бабкін А.Ф., Андрус Н.І., мали на момент заснування лабораторії неабиякий досвід в оцінці характерних для лейкозу зрушень у тварин. Інші фахівці (Цимбал В.І., Соловійова Л.Р., Лутохін С.І., Кевхаєва Е.С., Коваленко В.Т.), які поповнили склад науково-технічного персоналу в найближчі роки після її утворення, з проблематикою лейкозу зустрілись вперше. Вдале поєднання двох моментів – з одного боку актуальна та високо відповідальна проблема, яка потребувала вивчення та надання практичних порад виробничникам стосовно локалізації захворювання, недопущення збитковості тваринницької галузі, урахування тенденцію до розповсюдження лейкемічних уражень поголів'я, а з іншого – молодий колектив, енергійний та цілеспрямований керівник, здатний організувати широкий спектр досліджень. Саме завдяки цьому вдалому поєднанню в подальшому була забезпечена активна та плідна багаторічна робота лабораторії.

Значною подією в світовій лейкозології було відкриття в 1969 році етіологічного агента захворювання тварин на бичий лейкоз. Збудник отримав назву «вірус лейкозу великої рогатої худоби» (ВЛ ВРХ). У наукових пошуках лабораторії вивчення лейкозів УНДІЕВ слід, у зв'язку з цим, виділити ряд етапів, саме визначення етіологічного фактора захворювання обумовлює поступовий перехід напрямів досліджень на різні рівні.

У перші роки становлення лабораторії вивчали розповсюдженість захворювання в межах тваринництва України. До визначення інфекційної природи захворювання та розробки специфічних засобів діагностичний арсенал обмежувався клінічним і гематологічним методами дослідження прижиттєво, патологоанатомічним і гістологічним – постмортально. Керуючись обмеженим набором діагностичних засобів науковці лабораторії на перших етапах досліджень зробили значний внесок у визначення епізоотичної ситуації в окремих регіонах України, ступеню ураженості лейкозом вікових і породних груп тварин, розробці картограм розповсюдження захворювання. Невдовзі після утворення лабораторії вивчення лейкозів, а саме в 1969 році, сформовано Ворошиловградський опірний пункт (завідувач – кандидат ветеринарних наук Андріян Е.А.). Головним завданням вищезначеного науково-практичного підрозділу було забезпечення експериментальних досліджень з питань епізоотології та патогенезу захворювання. Заслуговує на увагу перелік цих досліджень, оскільки, за участю Шикова О.Т., Бабкіна А.Ф., Цимбал В.І., Соловійової Л.Р., Андріяна Е.А., Лутохіна С.І., Єненко Н.Г., Кевхаєвої Е.С. вивчені важливі питання, які в подальшому склали основу в організації профілактично-оздоровчих заходів. Так, ставились експерименти по відтворенню лейкозу у телят і ягнят при згодовуванні молока від клінічно хворих на лейкоз корів. Вивчали можливість відтворення лейкозу при сумісному утриманні тварин з різним епізоотичним фоном (прямий контакт). Заслуговують на увагу експерименти, висновки за їх результативністю у питаннях можливості відтворення лейкозу на експериментальній моделі (вівцях) при інокуляції їм крові, суспензії паренхіматозних органів від штучно та спонтанно зараженої лейкозом великої рогатої худоби. Вивчена можливість відтворення лейкозу у овець і великої рогатої худоби з механізмом статевого інфікування. Спеціальними дослідженнями встановлена роль ін'єкційних голків та інструментарію для забору проб крові при масових серологічних дослідженнях, пристроїв для таврування новонароджених телят, нумерації тварин при вушному біркуванні, фіксувальних пристроїв при взятті проб крові, коли травмується слизова носова оболонка, загальних доільних апаратів для корів з різним епізоотичним фоном в передачі збудника захворювання від заражених лейкозом до здорових тварин.

Проведені дослідження по визначенню ролі навколоплідної рідини як фактору розповсюдження лейкозу при окотах овець та отеленнях корів і нетелів. Важливе значення набули досліді по визначенню ролі носової слизи, кон'юнктивальних виділень уражених лейкозом тварин при парентеральному, ентеральному введенні, інстиляції на слизові оболонки після їх попереднього подразнення. Визначалась роль сечі, фекалій як фактора передачі лейкозу від інфікованих донорів до ітактних реципієнтів. Важливого значення набули результати дослідів стосовно визначення ролі собак, як ланок передачі збудника захворювання та депонатора ВЛ ВРХ в міжепізоотичний період. Окрім горизонтальних шляхів передачі збудника захворювання вивчалися трансплацентарні (вертикальні) механізми інфікування, їх частка в загальній схемі епізоотичного процесу. Важко переоцінити доцільність дослідів по вивченню зв'язку між лейкозами та гістоплазмозами людини та лейкозом великої рогатої худоби, коли з метою визначення вищезначеного кров хворих на лейкемію людей використовували з метою вивчення поглиблених питань лейкозології, для парентерального зараження тварин.

Це лише поверхневий перелік питань, що вивчались колективом лабораторії протягом 15–20 років після заснування підрозділу, тому не буде зайвим означити значну роль їх вивчення у питанні розробки шляхів до організації охорони здорових тварин, локалізації епізоотії, ефективного оздоровлення неблагополучних господарств.

Другий етап наукових досліджень лабораторії пов'язаний з ведучим чинником прояву лейкозу у тварин – вірусом лейкозу великої рогатої худоби. Вже на початку сімдесятих років провідними науковцями лабораторії (Цимбал В.І., Бабкін А.Ф., Шиков О.Т.) встановлено, що при лейкозі ВРХ спостерігаються виразні імунopatологічні процеси, вони супроводжуються утворенням циркулюючих і фіксованих аутоантитіл, які виявляються на перших стадіях розвитку інфекційного процесу та зберігаються тривалий час, практично пожиттєво. Це дало підставу для розробки специфічного лейкозного антигену, за допомогою якого в реакції імунодифузії стало можливим забезпечувати індикацію антитіл до ВЛ ВРХ, іншими словами – діагностувати лейкоз у тварин на ранніх стадіях розвитку інфекційного процесу. У подальшому фахівцями лабораторії тривалий період проводився науковий супровід вищезначеної розробки, постійне удосконалення антигену. Окремі етапи удосконалення завершувались отриманням рідкого стабілізованого, а на завершальному – ліофілізованого набору діагностикуму, який за якістю, чутливістю та специфічністю не поступається зразкам провідних закордонних фірм.

Слід виділити окремий фрагмент досліджень лабораторії (1978–1982 рр.), пов'язаний з науковими пошуками стосовно вивчення лейкозно-саркоматичного комплексу курей. Про позитивну результативність цих досліджень свідчить рішення питань стосовно отримання типо- та групспецифічних сироваток на штами вірусів, удосконалення серологічної діагностики захворювання в РНГА, Кофал-тесті та РЗК. Вивчена роль окремих сероваріантів лейкозо-саркоматозного комплексу на рівні спеціалізованих птахогосподарств України. Матеріали досліджень стосовно патогенезу та морфологічних змін імункомпетентних органів птиці при хворобі Марека та лейкозо-саркоматозному комплексі узагальнені в дисертації Соловйової Л.Р. на здобуття вченого ступеню кандидата ветеринарних наук (1983 р.).

Як окремий етап науково-практичної роботи лабораторії слід визначити період, коли координація наукових досліджень проводилась доктором ветеринарних наук, професором, академіком УААН Бусолом В.О. Особливістю цього етапу є поглиблення наукових досліджень у напрямку удосконалення та організації промислового виробництва діагностикуму для індикації інфікованих вірусом лейкозу тварин, налагодження творчого співробітництва науки з виробництвом, розробка та впровадження засобів специфічної профілактики лейкозу великої рогатої худоби.

У 1987 році за ініціативою Бусола В.О., з метою забезпечення ефективних профілактично-оздоровчих протилейкозних заходів, організована науково-виробнича система «Оріон». Головне завдання НВС – реалізація узагальненої координованої системи співвідношень тваринницьких господарств і закладів державної ветеринарної мережі України з питань ранньої діагностики, профілактики та ліквідації лейкозу великої рогатої худоби. При цьому, саме лабораторії вивчення лейкозу інституту відведена координуюча роль. До складу НВС увійшли ряд підрозділів: науковий (лабораторія вивчення лейкозів), виробничий (цех по виробництву діагностикуму, підпорядкований інституту), обласні госпрозрахункові науково-виробничі відділи з питань діагностики, розробки та впровадження протилейкозних заходів, відділ по діагностиці та боротьбі з лейкозом центральної державної лабораторії ветеринарної медицини (м. Київ), відділи по боротьбі з лейкозом ВРХ обласних державних лабораторій ветеринарної медицини. До НВС «Оріон» увійшли 660 неблагополучних з лейкозу ВРХ господарств 22 областей України. Слід зауважити, що досвід роботи НВС «Оріон» дав поштовх до впровадження розроблених в умовах лабораторії широкомасштабних заходів з питань діагностики лейкозу великої рогатої худоби, поетапного оздоровлення поголів'я господарств від захворювання. Саме досвід НВС покладено в основу прийнятої в 1992 році інструкції по профілактиці та оздоровленню великої рогатої худоби від лейкозу, положення якої були чинними до початку 2008 року.

Діяльність НВС «Оріон», за масштабом проведеної роботи, набагато перевищила заплановані при створенні програм обсяги робіт. Практично в кожному з 11 522 тваринницьких господарств України тварин піддавали багаторазовим, у разі потреби, серологічним дослідженням на лейкоз упродовж календарного року. За період з 1987 по 1999 роки в Україні оздоровлено від лейкозу більш як 6 000 неблагополучних господарств, а в окремих областях західного регіону (Закарпатська, Волинська, Львівська, Івано-Франківська, Рівненська, Тернопільська) забезпечене повне викорінення захворювання. На початку 2008 року в цілому в Україні, завдяки подальшому впровадженню вищезначених розробок, залишається обмежена чисельність неблагополучних щодо лейкозу колективних господарств, що дає підстави до забезпечення повної ліквідації лейкозної інфекції в тваринницьких господарствах України у найближчі роки.

Фахівці лабораторії в період реалізації завдань по забезпеченню профілактично-оздоровчих протилейкозних заходів виконували дослідження щодо удосконалення технологічного режиму виробництва лейкозного діагностикуму високої якості. Наукові пошуки проводились у напрямку удосконалення складу живильного середовища з метою забезпечення максимальної продуктивності культури клітин FLK-BLV, режиму очистки та концентрації вірусної біомаси з метою отримання високочутливого очищеного специфічного препарату.

Визначним етапом у наукових дослідженнях лабораторії був період, коли розроблялась конструкція засобів специфічної профілактики лейкозу. Започатковано цю роботу професором, доктором медичних наук Нагаєвою Л.І. На 1992–1995 роки до плану наукових досліджень лабораторії введено етап стосовно вивчення механізму активного імунітету при лейкозі великої рогатої худоби. Саме в умовах лабораторії вивчення лейкозу проведено перші досліди з апробації в лабораторних та виробничих умовах розробленої на базі інституту ім. А. Кірхенштейна, Латвія (Нагаєва Л.І., Крикун В.А. та ін.) рідкої інактивованої вакцини проти лейкозу великої рогатої худоби. Отримано позитивну оцінку імуногенних властивостей вакцини в комісійних дослідах протягом 1994–1995 років. У подальшому, вже в структурі ТОВ «Лейконад» (м. Полтава), вакцина набула широкого виробничого впровадження, завоювала визнання практичних фахівців ветеринарної медицини України, господарників як засіб, що значно прискорює термін оздоровлення неблагополучних щодо лейкозу великої рогатої худоби господарств.

Спектр наукових досліджень лабораторії стосовно специфічної профілактики лейкозу не обмежувався лише розробкою та впровадженням рідкої інактивованої вакцини, започаткованою Нагаєвою Л.І. У подальших пошуках (1996–1999 рр.) групою науковців (Бусол В.О., Шаповалова О.В., М'ягих Н.В., Зданевич П.П.) проведено дослідження стосовно вивчення низки препаратів, основу конструкції яких складала перещеплювана культура клітин FLK-BLV. На підставі порівняльного визначення імуногенних і протективних властивостей препаратів, що проводились у гострих лабораторно-виробничих дослідах, отримана «Вакцина інактивована проти лейкозу великої рогатої худоби», препарат запатентовано (Бусол В.О., М'ягих Н.В., Зданевич П.П. та ін.). Імуногенно-протективні властивості вищезначеної вакцини оцінені практичними фахівцями при проведенні оздоровчих протилейкозних заходів в умовах неблагополучних господарств Харківської області.

Магістральним напрямом наукових досліджень лабораторії вивчення лейкозу, з моменту її організації, є розробка та удосконалення засобів діагностики захворювання, їх впровадження в умовах діагностичних підрозділів державного підпорядкування районних, обласних рівнів, а також розробка та впровадження ефективних заходів по обмеженню розповсюдження захворювання, ліквідації лейкозу в тваринництві окремих господарств районів, областей. Стосовно першого завдання науковцями лабораторії вперше в Україні розроблено тест-систему для індикації інфікованих вірусом лейкозу тварин у реакції імунодифузії в агаровому гелі (Цимбал В.І., Бусол В.О., Кіпріч В.В.). Послідувачі дослідження забезпечували удосконалення препарату. Сьогодні державні діагностичні підрозділи України забезпечуються ліофілізованими наборами діагностикуму, який за чутливістю, специфічністю, термінами та умовами зберігання не поступається кращим закордонним аналогам, а за вартістю значно доступніший. В умовах лабораторії вивчення лейкозу вперше розпочаті дослідження щодо діагностики лейкозу великої рогатої худоби на молекулярно-генетичному рівні – саме в умовах вищезначеного наукового підрозділу ІЕКВМ вперше розроблено тест-систему для індикації провірусної ДНК ВЛ

ВРХ в полімеразній ланцюговій реакції (ПЛР) (Лиманський О.П., Лиманська О.Ю.). Сьогодні поглиблене вивчення питань молекулярно-генетичної діагностики не лише лейкозу великої рогатої худоби, а й інших інфекційних захворювань, проводиться в спеціалізованому науковому підрозділі інституту – лабораторії молекулярної епізоотології та діагностики. За тематикою комплексних наукових досліджень (сектор імуноферментного аналізу лабораторії біохімії – Антонов В.С., Михайлова С.А.), фахівці лабораторії вивчення лейкозу проводили дослідження по розробці компонентів тест-системи для діагностики захворювання з використанням методології імуноферментного аналізу. Значну увагу науковці лабораторії приділяють вивченню питань фундаментального напрямку, а саме: механізму постінфекційного та поствакцинального імунітету. В останні роки значно розширились поняття стосовно динаміки клітинного імунітету при експериментальному зараженні, щепленні тварин (М'ягих Н.В.). Результати цих досліджень покладені в основу розробки питань вже прикладного значення – конструювання препарату для діагностики лейкозу великої рогатої худоби на основі реакції уповільненої дії (Цимбал В.І., Корнейков О.М., Зданевич П.П., Клочко О.В. та ін.). Дослідження в цьому напрямку проводяться на рівні випробування моделі діагностикуму в лабораторних умовах.

Друге завдання, а саме: впровадження заходів профілактично-оздоровчого плану, реалізується комплексними зусиллями – науковці, мережа державної ветеринарної медицини, фахівці ветеринарної медицини та керівники тваринницьких господарств, адміністративні підпорядкування аграрного напрямку різних рівнів. Науковцями лабораторії постійно підтримується контакт з вищезначеними підпорядкуваннями як на рівні консультативних при організації протилейкозних оздоровчих заходів, так і безпосередніми зусиллями по забезпеченню ліквідації захворювання в конкретному господарстві, як взірць ефективного виконання планів оздоровчих заходів. В останні роки лабораторією на госпдоговірних підставах, за узгодженням з фахівцями ветеринарної медицини районного та обласних рівнів Донецької, Дніпропетровської, Сумської, Миколаївської, Кіровоградської, Харківської, Житомирської, Київської, Полтавської областей забезпечено оздоровлення значної чисельності колективних тваринницьких господарств. Причому, у процесі оздоровлення господарства не знизили, а навіть підвищили чисельність тварин та обсяги продуктивності поголів'я. Акцентовано увагу на роль лейкозної інфекції при асоційованому перебігу з іншими захворюваннями як фактора, що викликає імунодепресивний стан у тварин і різке зниження ефективності лікувально-профілактичних заходів при бактеріально-вірозоносних ураженнях іншої природи – ІРТ, ВД-БС, паратиф та інше (Горбатенко С.К., Стеценко В.І. та ін.). Консультативне спілкування з фахівцями державних установ вищезначених та інших областей з одного боку підвищило ефективність оздоровчих заходів, а з іншого – якість діагностики районних та обласних діагностичних установ, що, у свою чергу, у цілому забезпечило покращення епізоотичної ситуації з лейкозу ВРХ в Україні. Слід зауважити, що на початок 2008 року в Україні зафіксовано лише 207 неблагополучних стосовно лейкозу великої рогатої худоби господарств. У тваринництві ряду областей – Закарпатська, Івано-Франківська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Тернопільська, Чернівецька на початок 2008 року немає жодного неблагополучного пункту. В умовах Хмельницької, Черкаської областей залишилось по одному, а в Вінницькій, Запорізькій, Херсонській областях, АР Крим – 2–3 неблагополучні щодо лейкозу ВРХ колективні господарства. На цій підставі завдання Державного комітету ветеринарної медицини України щодо забезпечення викорінення лейкозу великої рогатої худоби в тваринницьких господарствах України в найближчий термін є цілком слушним і реальним до виконання і це підтвердилось у найближчі наступні роки. По завершенню 2012 року керівництво Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України звітує про наявність лише двох неблагополучних з лейкозу великої рогатої худоби пунктів серед колективних господарств Рівненської області. Аналіз епізоотичного стану щодо лейкозу великої рогатої худоби серед тварин приватних господарств свідчить про залишкові випадки реєстрації скомпрометованих щодо захворювання окремих особин ряду областей. Це націлює науковців, фахівців практичної ветеринарної медицини на неухильне дотримання стратегії постійного серологічного контролю сприйнятливих поголів'я тварин у господарствах різного підпорядкування з метою забезпечення стабільного епізоотичного благополуччя тваринництва України з лейкозу великої рогатої худоби. Науково-технічний колектив лабораторії вивчення лейкозу чітко бачить своє місце в системі забезпечення цього відповідального завдання, спираючись на свій досвід, уміння, розуміння важливості якісної реалізації обумовлених завданням планів.

У лабораторії вивчення лейкозу за майже півсторічний термін науково-практичної діяльності в різні часи працювали: завідувачі наукового підрозділу, кандидати ветеринарних наук: Шиков О.Т. (1968–1985 рр.), Кіпріч В.В. (1986–1990 рр.), Цимбал В.І. (1991–1999 рр.), Горбатенко С.К. (з 1999 року); доктор ветеринарних наук, професор, академік УААН Бусол В.О.; доктор медичних наук, професор Нагаєва Л.І.; кандидат біологічних наук Лутохін С.І.; кандидати ветеринарних наук: Бабкін А.Ф., Соловйова Л.Р., Андріян Є.А., Кевхаєва Е.С., Гончарук О.І., Шаповалова О.В.; наукові співробітники: М'ягих Н.В., Зданевич П.П., Корнейков О.М., Кузнєцова О.В., Дудник В.О.; лікарі ветеринарної медицини: Коваленко С., Єненко Н.Г., Андрус Н.І., Бриль Н.Ф., Клочко О.В.

За цей тривалий час неодноразово змінювалась її назва, але магістральний напрямок досліджень завжди підпорядковувався головному. По перше – спрямовувати наукові розробки на забезпечення оздоровлення тваринництва країни від захворювання, яке наносить не лише прямі збитки, пов'язані з загибеллю тварин, втратою продуктивності, генофонду, зниженням якості продукції, імуносупресивним станом організму інфікованого поголів'я, а й складає потенційну загрозу здоров'ю людини. По друге – забезпечити високу якість тваринницької продукції, надійний контроль благополуччя господарств України щодо лейкозу великої рогатої худоби.

Науковці лабораторії завжди відігравали провідну роль у формуванні стратегії протилейкозних заходів в Україні, їх розробки складають основу законодавчих підходів до забезпечення стійкого епізоотичного благополуччя тваринництва щодо небезпечного, збиткового для тваринництва захворювання.

BOVINE LEUKOSIS. ACHIEVEMENTS AND PERSPECTIVES

Gorbatenko S.K., Shapovalova O.V.

National Scientific Centre "Institute of Experimental and Clinical Veterinary Medicine", Kharkiv

There has been described historical aspects of Ukrainian leukosology formation and the contribution of NSC "IECVM" laboratory for leukosis studying scientists' to the solving of problems of epizootology, prevention, development and implementation of the measures for eradication of the disease of cattle.